

Чесність з собою

Володимир Винниченко

I

Віра сильно закусила верхню, губу й відразу замовкла. З нахмуреними густими бровами, з якими зливалися чорні, злі чоловічки очей, вона, здавалось, щось переживала в собі.

Мирон кури́в, жмури́в від диму лі́ве око й обо́ма рука́ми підкручува́в вуса до очей. Але вуса, зроблені неначе з кінського хвосту іржавого кольору, не піддавалися ніяким його зусиллям і уперто стирчали, як самі хотіли.

— Так ви, значить, хвалите? — раптом різко повернулася до його Віра. Мирон захопив декілька волосинок, підтягнув їх до очей, надув щоки й сказав:

— Хвалю-ю.

Він, як звичайно, протягав останні склади, неначе співав їх.

— Хвалите?! Все це і... навіть те, що він заразився? Так?

— Та—ак, навіть і це-е...

Віра не зводила з його очей.

— І коли хлопчик остаточно зробиться роспутником, вам буде дуже приємно? Так?

Мирон мигцем подивився на Віру.

По лиці їй вже бігла знайома нервова струнка, починаючи біля висків та збігаючись до уст. Віра кожен раз нетерпляче закусувала свої тонкі гарні губи, неначе хотіла стримати струйку, надокучливу, як муха.

— Чого ж ви мовчите? Так?

Мирон покинув крутити вуса, які зараз же розігнулися, як пружини, у всі боки, й з цікавістю подивився на Віру. Віра напружено чекала.

— Ну, припу-у-стимо, та-к... хоч, властиво мені не я-ясно; що вас журить. Ви маєте бра-а-тика. Братик пішов у публичний ді-ім. Але тому, що в публичних домах водяться хво-ороби, він заразився. Що вас саме журить: те, що існують доми, чи що там водяться хво-роби? Чи те, що бра-атик дістав одну з них?

В одчинену фіртку разом з вохким осіннім вітром безладно, хапливо встрибували хвилі міського гомону, неначе рятуючись від когось, хто люто гнався за ними там на дворі.

З виска у Віри відокремилася одно матово-чорне пасмо і безсило, мляво рвалося кудись у бік. Віра блідою, дуже тонкою, до жалю тонкою рукою недбало заклала його за вухо, але волосся вибивалося знову.

Мирон чекав.

Віра рвучко підвелася. Нервова струйка дуже помітно та швидко збігала по обличчю, ніби хтось під шкірою перешарпував униз ниточками.

— Я з вами не хочу більше балакати! Дійсно, з таким добродієм, як ви, треба инакше говорити. Тепер я це виразно бачу. І як що я колись думала про вас инакше, то... зараз так не думаю... І всі ваші ідеї, ця „проповідь“, не що инше, як свідомо брехня

для виправдання своєї мерзотности та паскудства... так, паскудства!

Мирон глянув на годинника. Пів на п'яту.

— Я зараз іду, можете сховати свого годинника. Хочу тільки ось що вам ще сказати. Слухайте. Дайте Дарі спокій. Чуєте? Шукайте собі для свого гарема десь инде. Вона вас не помічає. А коли, й помічає ваші замахи, то тільки сміється з них!..

— Чого ж ви хвилю-ю-єтесь? — засміявся Мирон.

— І не думаю хвилюватись! Сміх ваш не розумний. Дара — жінка Сергія. Розумієте: жінка, а не... коханка.

— Зако-онна ... — додав Мирон.

— Так, законна! Сергій брат мені, а для брата я можу багато дечого зробити. Це його турбує і взагалі примушує дещо припускати. А це образливо навіть... сама лише думка образлива є для його й для Дари. Розумієте? Коли ви не маєте ні чести, ні родини, то другі це мають, і вони не дозволять кожному лізти з брудними лапами!.. До того ... Прошу вас слухати уважно!

— Я слу-ухаю...

— Крім того, як що ви коли осмілітесь мені або комусь іншому говорити про наші відносини в Х., коли я була настільки дурна, що вірила вам, коли ви навіть посмієте про себе думати... Так, так! Навіть, думати. Не бійтеся, я завжди по обличчю вашому помічаю що ви думаете. Так, так! Отже кажу коли ви посмієте кому небудь говорити, або навіть думати, що між нами є якісь відносини, що я без взаємности кохаю вас, — то я при всіх загилю вам такого ляпаса, що вам зробиться дійсно неприємно. Чуєте?

Вона блідла все більш та більш, Мирон же спинив на ній свої зеленкуваті невеличкі очі й дивився з великою цікавістю. Один вус йому стирчав до гори, а другий униз. Довго не голене сіро-смугляве обличчя виявляло щось подібне до легкої насмішки або співчуття.

— Я вас тепер зрозуміла остаточно, до кінця зрозуміла! Перше я не згожувалась, але зараз бачу, що ви тільки розпустник, герой полу, перевернена людина. Тому до вас так і тягне жінок. Думаєте, — їх приваблює ваша вугласта фізіономія або котячі очі? Ха! Вам це неприємно? Так, ви—негарні, добродію! І фізично, і ще більш морально. І от це ваше моральне гидоцтво й приваблює до вас дуреп жінок. Дуреп, дурних, ідіоток. Це завжди було та...

Почувся дзвінок. Мирон не хапаючись встав і простягнув:

— Наша ціка-ава розмова переривається. Як що хочете...

— Я нічого не хочу! Я тільки хочу сказати вам...

Знову подзвонили. Мирон швидко вийшов в передпокій.

Прийшла Дара з якимсь молодим чоловіком. Молодий чоловік був злегка сутулуватий, нижчий і не так міцно збудований, як Мирон. На йому були поганенькі штани, одягнені, очевидно, на чоботи, від чого ноги здавалися унизу товщими, ніж вгорі. Поверх чорної косоворотки піджачок. На голові кумедної форми кашкет. Без пальта.

— Ми, властиво, на хвилинку, — сказала Дара, входячи в кімнату.

— А, і ти тут! — кинула Вірі. — От товариш хоче познайомитись з вами і децю попрохати у вас. Познайомтесь... Товариш Тарас... Товариш Мирон...

Говорила суховато, не дивлячись на Мирона.

— А, так це ви Тарас? — з цікавістю подивився Мирон на молодого чоловіка й подав йому руку. Той пробурмотів щось і незграбно потиснув її.

Обличчя його не виявляло нічого особливого: жовто- бліде, вкрите салом та чорними крапками вугрів на висках і навіть вухах. Очі каламутні, далеко заховані, неспокійні, неначе непевно почували себе в глибоких орбитах. Єдине, що було в його цікавого, це уста та підборіддя. Уста сухі, без вигибів, неначе без усяких мудрувань, але з певністю видовбані в обличчю, виявляли щось не зовсім звичайне. Це підтвержувало й підборіддя круто зрізане, уперте, непорушне.

Коли Тарас скинув свого картатого кашкета з над звичайно довгим лякованим дашком, лице йому зробилося неначе довшим та не таким похмурим.

Нічого не кажучи Миронові, він зараз же одвернувся, підійшов до стіни й почав роздивлятись розвішані етюди та малюнки, неначе лише для того й прийшов сюди. Біля ліжка стояв мольберт, запнутий простиралом. Мирон подивлявся на Тараса та на мольберт.

— Ви маляр? — не обертаючись, різко кинув Тарас, як людина, яка відчуває себе ніяково, лютиться на себе й не хоче показати цього

— Ні, не ма-аляр — простяг Мирон.

Дара з Вірою про щось шепотілись. Тарас круто одвернувся, підійшов до канапи, сів не дивлячись ні на кого, заговорив:

— Я... це... Я до вас в одній справі.. Себто і не справа, а просто... Ну, словом, я хочу прохати вас, щоб ви познайомили мене з анархістами. Дара Михайловна... товаришка Дара (він ніяково посміхнувся й зараз же похмурився)... казала мені, що у вас мусять бути зв'язки... Так от, мені б хотілося... Як що можете...

Він нервово повів головою й непокоїно, не дивлячись всеж-таки нікому в обличчя, подивився по кімнаті. Потім підняв руку і витер чоло. В кімнаті було досить свіжо. Мирон все з тою ж, не то лінивою, не то насмішкуватою посмішкою дивився на його, підтягаючи одного вуса вгору. Але очі його, як і завжди, здавалось схоплювали кожен рух, кожен звук навіть, вбірали їх в себе, тут же розрізали й роздивлялися. Жваві, тверді ясні, вони якось дивно гармонювали з лінивою, недбалою усмішкою та повільними рухами Мирона.

— З анархи-истами! — потяг він другого вуса догори та скопив очі на його. — Можу. Вам яких: передільців, безначальців, комуни-и-стів, індивідуалістів?

Тарас спинив на йому свій погляд і знову забігав очима.

— Бачите... — він напружено почав мняти в руках свого кашкета, очевидно відчуваючи все більшу ніяковість, — мені б хотілося з тими, які одкидають... духовне, себ-то... душу... Себ-то, розумієте, які матеріалісти...

Віра нахилилася до Дари й щось прошепотіла їй посміхнувшись. Дара нічого не відповіла. Строго та уважно дивилась на Тараса своїми чистими темно-карими очима.

— Вони, усі великі матеріалісти, — сказав Мирон. Тарас скинувся.

— Ну, ні!... О, ні! Я знаю. У нас у тюрмі були такі, що, власне одкидали все це таке матеріальне. Цілком одкидали... Одна душа...

Він раптом злісно посміхнувся, насмішкувато та швидко глянувши у бік Віри.

Від Мирона не сховався цей погляд.

— До-обре .... Можу. А вам це швидко треба?

— Так, я б хотів яко мога швидче. Я вже з першого дня, як з тюрми вийшов, шукаю. І цілий тиждень, яюсь... Мені б хотілось розв'язати одне питання... Мені казали, що у вас різні знайомства...

— Та-ак, тро-о-хи є... Я сам в цьому місті місяців зо два, але... деякі звязки з анархистами знайдуться. . .

— Ще б пак! — раптом голосно сказала Віра. — Якщо вам, Тарасе, потрібні будуть звязки з злодіями, шулерами, простітутками, то сміло звертайтеся... — і раптом, густо почервонівши, не скінчила і змовкла.

Дара різко повернулася до неї, але побачивши замішання, встала, підійшла до вікна й затарабанила пальцями по шклі.

Навіть Тарас, який спочатку нічого не зрозумів, одразу якось знікчовів і теж для чогось устав.

Тільки Мирон лишився спокійним, і здавалось, що те, що привело в замішання всіх, було сказано не про його, про когось другого, кого Мирон зовсім не знає. Але те, що сказано, зрозуміло йому.

— Пробачте! — зірвалася з місця Віра й підбігла до його, з благанням хапаючи за руку.

— Запевняю вас, зовсім не хотіла, я нічого не думала... я...

Мирон засміявся.

— Ну, о-от ще! Нічого ж поганого ви й не сказали... Цілком правильно: і злодії, й шулера... Дуже шан-о-вні особи... А власна сестра — простіту-у-тка... .

— Але ж ви не думаєте, що я з наміром? Не думаєте?

— Їй богу, не ду-маю... Образить, звичайно, хотіли, але не так... І це не ва-ажно...

Як тільки Віра зірвалася з стільця, Дара швидко обернулася і, спершись своїм струнким великим тілом об стіл, допитливо почала дивитись в обличчя Миронові: гостро, строго.

— Але я від своїх слів не одмовляюсь! — сердито скинулася знову Віра. — повторюю, що ви й серед злодіїв знайомих маєте. І навіть приятелів...

— Та-ак, навіть приятелів, — згодився Мирон і озирнувся до Тараса: — Як що треба, можу познайомити... А ви хіба з тюрми не могли узяти явок до анархи-истів?

— Ні, я з ними лаявся, вони б не дали,—похмуро буркнув Тарас, який спідлоба, недовірливо подивлявся на Мирона підчас балачки з Вірою.

— Я ж — не інтелігент, — пояснив він. — Між иншим, ви, здається, знаєте... Ви з моєю сестрою знайомі... З Олею, панчішницею...

— Зна-а-ю, вона мені багато про вас розпо-ві-да-ла....

Тарас чудно скинув на його очима та знову втер лоба.

— Прощайте, я йду! — раптом шарпнулася до дверей Віра.

Мирон нічого не сказав, тільки подивився на неї.

— Почекай, разом підемо, — кинула їй услід Дара, але без особливої жвавості.

— Ні, я не можу... До побачення!

І нервово, поспішаючи, чіпляючись за власні ноги, вийшла з хати. Мирон ледве посміхаючись, провів очима її невеличку постать з довгою талією та важким чорним вузлом волосся на потилиці. Потім звернувся до Тараса.

— До-о-бре... Я це улашту-ую вам. Та сідайте, чого, стоїте... Сідайте, товаришко Да-а-ро...

Дара одійшла трохи від столу.

— Ні, ми також зараз ідемо. Мені треба тільки де-кільки слів сказати вам.

— Я слу-у-хаю...

З під брудно-оливяної хмари, що важко насунулась над обрієм, раптом видерлось декілька соняшних промінів, вдарило з розгону в вікно й залило цілу стіну, канапу, Тараса й темно-золоте волосся Дари жовто-оранжевим світлом.

Дара швидко обернулась, прижмурила очі й ледве-ледве посміхнулась. І лице її з ніжною дитячою круглостю вниз одразу зробилося від посмішки чи світла іншим, — ясным, ніжним. Звичайно очі її з злегко-здивованим закрутом темних брів дивилися занадто розумно та уважно. Ніжність її звичайно ховалася лише в пустотливому заломі уст, почуттьових, свіжих та невинних, як у дітей. Але зараз разом з посмішкою ця ніжність розлилася по всьому обличчю, й воно все освітилося теплотою та ласкою.

— Я слухаю, Да-аро.

Вона повернулася до Мирона.

— Який промінь, — хитнула вона назад. І раптом похмурившись, сказала:

— Так я от що хочу сказати...

— Вибачте, будь ласка... — перервав її Тарас, встаючи та звертаючись до Мирона: — Ви нічого не матимете проти, коли я зачиню квартиру?... Гомін там, на вулиці... Мені важко, я не виношу, дуже вуха б'є, це дратує... Чи це вам потрібно для повітря?

— Ні, прошу...

— Сидіть, я зачиню, — сказала Дара і, перехилившись через стіл, захопила пальцем квартиру й зачинила.

— Спасибі... — винувато сказав Тарас і знову звернувся до Мирона: — Це смішно, правда? Панська хвороба... Але я не можу... Більш усього гомін... Це мене завжди дуже турбує...

— Нерви?

— Так, так! — з вдячною жвавостю підхопив Тарас. — Дуже це .... нерви... Я от і ніяковію все так тому, що нерви... Ви, звичайно, помічаєте, що я дуже, ніяковію і повожусь як дурень?

Мирон засміявся:

— Ви самі бачите, що як дурень, чи вам здається, що ми це думаємо?

Тарас не зміг одразу відповісти.

— Я?... звичайно, я б хотів, триматись не так, але... Я гадаю, що вам це здається дурним, а тому і я також...

— Ну, то це не важно. Сідайте й думайте, що нам це здається дуже розу-мним. Як самі думатимете, так і бу-уде... Я вас слу-ухаю, Даро.

Тарас деякий час так само ніяково посміхався, потім одразу, неначе проковтнувши посмішку, похмарнів і похнюпився.

Дара одвела від Тараса очі.

— Я хочу сказати... Вам нічого Віра не розповідала про Колю?

— Ні, розповідала.

— І те, що він хворий?

— І те-е...

— Значить, ви знаєте, що всі хочуть вимагати від вас пояснень?

Мирон мовчки, з веселим здивованням підняв брови.

Жорстке, безладно сторчаче волосся, здавалося, також здивувалось і безладність його чомусь зробилась ще більше помітною.

— Значить, не знаєте.

— Це ціка-аво! скрикнув Мирон.

— Але з приводу чого ж пояснення? Невже з приводу Ко-о-лі?

Дара строгим, слідкуючим поглядом дивилась на його.

— Взагалі, з приводу всього... всіх ваших ідей, пропаганди...

Тарас підняв голову й звернувся до Мирона:

— Так, це ви... вірно!... Це може бути... Це один з родів автосугестії... Хм!... Це ви почасти вірно...

І Мирон, і Дара подивилися на його з здивованням.

— Ви це про що? — спитав Мирон.

— Про те, що ви сказали... Але це не завжди удається... не завжди. О, коли б то можна було внушити собі все, що схочеш!...

Раптом, помітивши здивовані, пильні погляди їх, засоромився, винувато забурмотів щось і почав шукати кашкета, якого весь час сам люто мняв руками. Помітивши й це, підвівся й почав прощатись.

Тоді Дара спокійно, неначе мала на це право, взяла його за руку вище ліктя, посадила знову на канапу й сказала:

— Сідайте й сидіть. Вам погано сьогодні. Зараз разом підемо.

Він покірливо сів, втер чоло й з сумом згодився:

— Так, сьогодні погано... Хмари ці... Коли от так хмари, важкі мені страшенно не добре... Важко, душно і от тут — показав він на нижню частину грудей — душить... Але це нічого... Ви балакайте, — вже проходить...

Дара ще трохи мовчки подивилася на його й повернулася до Мирона.

— Так... З приводу всього...

Одвернувся й Мирон, що пильно розглядав Тараса. Посміхнувся та обома руками підняв вуса до гори.

— Це ціка-а-во... Але чому ж тепер? Вони ж і раніше зна-ли ці іде-еї.

Він надув щоки й уважно скося зиркнув на Дару.

— Вони кажуть, що тепер це тому, що ваші ідеї..., що ви починаєте розповсюджувати ваші ідеї серед робітників та молоді... І з'являються результати. От і з Кольою та... інші... Взагалі, хотять вияснити це питання про організацію простітуток, вільне хождіння в публичні доми та інше... Коли б це торкалося самого вас тільки тоді б їм не було ніякого діла, але ви агітуєте й серед робітників...

— Я це підтверджую! — голосно скрикнув Тарас.

Мирон подивився на його, нічого не сказав і звернувся до Дари.

— Це цікаво... А цей Ко-о-ля... Він як, — просто пішов в публичний дім, чи з пропагандою?

— Каже, що з пропагандою...

Мирон весело засміявся.

— Це до..обре... Я задово-о-лений.

— І тим, що він заразився, також задоволені? — не піднімаючи голови, знову несподівано буркнув Тарас.

Мирон ще раз уважно подивився на його.

— Ну, це непре-ємно... Але не так важно... Таким чи-ном, бу-у-де суд... Я задово-лений. Це занятно.

Дара не зводила з його допитливих, суворих очей.

Мирон, здавалось, був щиро вдоволений. Посміхався всім обличчям і в очах йому миготіло щось веселе, смішливе. І коли він так посміхався, лице ставало якимось іншим, м'яким, простим, притягуючим до себе з дивною силою.

І раптом він підняв вуса до гори й наче проспівав:

— До-б-бре... Значить ви прийшли попереди-и-ти мене?

Дара злегка почервоніла.

— Так, коли хочете... Мені здавалося, що недобре нападати на непідготовленого. Для самого себе недобре, наче крадеш... А вони хотять зненацька... Тому, здається, і Віра не казала. Я з тим не згоджувалася заявила, що беру на себе передати вам запрошення, а разом з тим розповісти про цілі його... От і все... Зібрання завтра. У нас.

— Д-о-бре... А Ко-ля як себе почуває? Я ж уже тижнів зо два як нікого з вас не бачив.

— Коля нічого... Задирокуватий і нічого не боїться.

— Ви, здається, цього не похваля-аєте?

Дара неначе не чула, — повернулася до Тараса й сказала:

— Ходім?

Мирон посміхнувся, а Тарас зашамотався, знайшов у себе в руках кашкета й підвівся.

Але вийти їм не вдалося.

— Почувся грюкіт виходних дверей чийсь кроки в коридорчику, й двері до Мирона без стукоту розчинилися. На порозі з'явилася Маруся, сестра Миронова. Дара бачила її разів зо два здалека. Тарас же зовсім не бачив, але кожен зараз же, не знаючи навіть, що це сестра Миронова, вгадав би це по подібності їхніх обличь. Така сама

вугластість, тільки змягчена у Марусі, тіж широкі тверді губи, та ж сама смуглявість та очі, — у Марусі гарніші та одкритіші.

Вона спинилася на порозі, озирнула усіх чудним, швидким поглядом, раптом безжурним рухом, одкинула капелюха назад і ступила в кімнату. Одягнена вона була чепурно, навіть з смаком. Гарна, міцно збудована, злегка плескувата постать її похитувалась, очі занадто блестіли, під вилицями горів рум'янець.

Дара, що одійшла вже від столу, знову підійшла до його й вперлася, як раніше, неначе готувалася дивитись на щось.

Промінь на стіні давно погас, присмерки повзли з кутків.

Тарас також одійшов до канапи.

— А! Мару-усе! — весело сказав Мирон. — А я чекаю на тебе ще з учорашнього ве-е-чора... А двері треба зачини-и-ти...

Маруся покірно зачинила двері й попрямувала до Дари. Спинившись недалеко від неї, вона посміхнулася, хитнула на Мирона головою й заговорила:

— Чекає... І нікакіх сібе. Драстуйте. А це ваш дружок? — показала вона на Тараса, хитнувши головою. — Ну, драстуйте й вам.. Чого конфузитесь? Загуляла я, Ронька... І додому ночувать не прийшла...

— Ба-а-чу... — посміхнувся Мирон.

І Дара, і Тарас з того моменту, як увійшла Маруся уважно слідкували за ним.

— Бачиш? А коли бачиш, радій... Чого ж гості твої не сідають? Пошли за полбутилкою та закусочки... Випьете? — звернулася вона до Дари.

— Ні, я не пью, — спокійно посміхнулася Дара.

— Правда, з благородних не пьють, — зневажливо згодилась Маруся й умостилаьна канапі, витягнувши ноги в черевиках з лякованими носками.

— Зморилася я здорово... Та сідайте, чого стоїте? — потягла вона за рукав Тараса й примусила його сісти поруч з собою. Той з ніяковістю посміхався.

— Знаєш, з ким гуляла? — недбало раптом звернулася до Мирона.

— Ні, не зна-а-ю...

Маруся на мент спинила на його очі, чудно посміхнулася і казала далі:

— З твоїм приятелем... Єрмолкиним. На двадцять два карбованця нагуляла у Петрушенка. Та каталися ще... А потім спати до його. Десять карбованчиків від його всеж-таки заробила ...

Мирон швидко пробіг очима по Дарі та Тарасові. Тарас зникнув, а Дара дивилася просто на Мирона.

— Не віриш, може? Хочеш, покажу?

— Ні, ві-і-рю...

— Віриш? Хм!.. Ну, добре... Єрмолкина знаєте? — раптом повернулася до Дари. Та подивилась на неї й тихо сказала:

— Ні, не знаю.

— Як? Єрмолкина не знаєте?! Та з ваших же! Сіціліст!

Мирон з усміхом дивився на сестру. Вона вміла правильно вимовляти це слово, і взагалі чисто, балакала й по українськи, і по-руськи, колиж вживала жаргон, то тільки

жартом. Але тепер вона не посміхалась і, очевидно, хотіла, щоб слова її було прийнято якомога серйозніше.

— Не чула... — потупилася Дара.

Маруся навіть образилась.

— Ну, от, не чули! Він же, кажуть, з головних у вас. Муженька вашого знає. Сміявся з його страх... Називав його якимось так... Не згадаю. Елейний, чи що... Чому він його так називав? Га, Мироне?

— Не зна-а-ю...

— Не знаєш? Хм! Ти не знаєш... Він у мене все знає, — раптом обернулася вона до Дари; та підняла голову й дивилась на неї. — Все як є! Навіть те чого нема. І мене хоче навчить, щоб і я знала. Еографію вчимо. Як же. В фершалки мене готує. Он і книжки усі...

Хитнула головою на етажерку й подивилась на Мирона.

— Може, неправду кажу? Чого смієшся?

В голосі її почулось глухе роздратовання.

— Пра-а-вду, правду... Тільки роздягтись би треба.

— Без тебе роздягнемось! А може й не роздягнемось, а підемо знову. Що ти мені зробиш?

— Нічого-о...

— Дозволяєш?

Мирон посміхнувся.

— Дозволя-я-ю ...

Маруся спинила на його злий погляд, потім різко повернулася до Дари.

— Чули? Все дозволяє... Любезний... І ви гадаєте, це правда?! Гадаєте, що сміється це він од серця? Бреше, все бреше, з початку до кінця! Я ж його знаю... Та чого дивишся на мене! Вперше такою бачиш? Не вперше, не удавай, брат, не обдуриш. Знаємо вас. І завтра, і післязавтра піду, і продаватиму себе. А ти он там сиди та рисуй. Ночі сидить, як проклятий, рисує чертежі якісь, ледве по копійці за лист отримує, а туди ж форс показати хоче. Брешеш, не піддуриш, бачили! „Ти, каже, для мене і тепер така сама сестра, як і раніше була, і все одно, що всяка інша професія: чи доктор, чи столяр, чи носильщик. Служиш, мовляв, також людям; тільки дурні, мовляв, не розуміють нічого цього.” А він, мовляв, розумніший за всіх і зрозумів. Але в модіску мене все ж умістив. Ні, жартуєш: все одно що шлюха, що модіска? Ну, дак не желяю модіскою бути, желяю шлюхою. Взяла тай пішла знову у дім. На, получай, Наташа, своє щастя, як так. Не сподобалось: знову взяв, в другий город перевіз. Кватиру з двох кімнат от наняв, небель купив. Будемо жити, мовляв, удвох.

— Годі, Марусе... — не усміхаючися на цей раз втомлено сказав Мирон. — Нам побалакати треба.

Маруся з жвавостю обернулася до його. Його тон неначе підбадьорив її.

— Годі? А чому? Я також побалакати желяю. Ти встигнеш ще, ти у мене балакун добрий, набалакаєшся. Куди поспішать? Гості подождуть я їм ще де-що скажу... Вас я вже давненько збираюся зустріти, — звернулася вона знову до Дари. — Чогось то

він занадто часто питає, чи не заходили ви... І справи неначе ніякої.

І Миром мигцем глянув на сестру й раптом жорстко, різко, неначе одриваючи слова, промовив:

— Годі, Марусе. Вигадувать починаєш. Виспатись треба. Зайве все це. Годі.

— А-а! — злорадо скрикнула Маруся, неначе тільки й ждала цього... — „Годі!“ Зачепило таки? Шлюсі, мовляв, не можна торкатись таких предметів!...

— Дурниці говориш. Нудно. Ішла б спати краще.

— Ні, не крути! Спати я не піду, чуєш? Не піду я спати! Гулять піду, до Ермолкина, Іванченка... Вони кращі за тебе... Так, кращі, щоб ти знав! Вони мене хоч і шлюхою, звуть так, просто, у вічі, гроші платять, а ти... там у себе в душі... а тут усмішечки строїш, з доктором рівняєш, наукам вчиш. Гордость свою замазуєш. Що? От в душі соромишся зараз перед цими (вона тикнула пальцем у бік Дари) за разговор мій і за всю мене, а дурня строїш. Думаєш, коли смієшся, то й добре? Слабо твоє діло, все бачу! Думаєш, не бачу? Думаєш, не знаю, як корчить тебе там у середині? Знаю, хоч ти й скритний. Та не дивися ти на мене таким сиротою казанською! Соромно? Так жени мене, бий, шпурляй мене ногою, чого стоїш?

— Годі, Марусе, не треба. Зайве все це,— тихо й серйозно сказав Мирон.

— Що зайве? — грубо крикнула вона.

— Все це, і слова твої і... твоє страждання. Навіщо? Не треба. Та ще при сторонніх.

— А-а! — ущіпливо посміхнулася вона. — От так би давно казав! От це діло...

От це...

— Ходімте, Тарасе — раптом рушила до дверей Дара.— А ви, Мироне, вибачте. Тарас помалу підвівся, потер рукою чоло й одяг кашкета.

Підвелася й Маруся.

— Ні, стійте! Подождіть. Він сказав таки своє слово! Я тільки цього й ждала. Я давно цього хотіла. Цього гніву, в гніві комедії ламати не так-то... Стій, тепер кажи, нащо брав мене звідти? З дому? Нащо? Я прохала тебе? Прохала, кажи? Ні, кажи, я прохала тебе?!

Вона все більш та більш хвилювалась; щоки вже гарячково горіли, очи страшенно, неприродно блестіли.

Мирон чудним, глибоким поглядом дивився на неї. І були в цьому погляді і сум, і біль, і туга.

— Одповідай же, нащо?

— Хіба тобі добре було там? — зтиха спитав він.

— А тут, ти гадаєш, мені добре?

— Невже гірше?

Маруся чомусь ще більше розсердилась.

— Та ти не крути! Я тебе не питаю, де мені краще, чи де гірше. Я тебе питаю, нащо ти мене брав звідти?

— Щоб тобі краще було.

— А тобі все одно, чи шлюха твоя, сестра чи доктор ?

— Все одно.

— І ти перед ким вгодно, у всякому місці назвеш мене сестрою, таку, яка я є?

— Назву.

Маруся непорushно дивилася в його тихе лице.

Відхитнулася, швидко обернулася до Дари й шопотом кинула:

— Чули?

І зараз же знову повернулася вся до Мирона, стиснула кулаки й з ненавистю засиччала:

— Ну? І ти не падлюка після цього? Ні? Ти не гірше всякого Ермолкина? Не вартий ти, щоб плюнути от тут в пику тобі за брехню твою підлу, безмежну!? „Все одно що доктор...” Та де ж це таке вчувано? Кому говориш ти це? Кого обдурити хочеш?! Жалій мене, жалій, коли ти брат мені, але не так же подло. Скажи хоч раз в лице мені, що думаєш... кажи ж! Не муч, кажи, а то я тобі не знаю, що зроблю!

Мирон знову чудно й мовчки глянув на сестру, потім помалу взяв стільця й сів на його, дивлячись у вікно з легенькою посмішкою в задумливому погляді.

— Так ти не хочеш і відповідать?! Не хочеш? Так? Ну, так на ж тобі! Тепер відповіси! І швидко ступивши до його, низько, нахилилась і плюнула просто в лице мокрим густим плювком.

Дара здригнулася, спалахнула, рушила до їх і спинилась. Тарас зблід увесь, почав часто дихати й скинув для чогось кашкета.

Маруся ж подалася назад і з жахом дивилась в обличчя Миронові широкими напруженими очима.

Мирон в перший момент одсахнувся назад, потім швидко підніс руку до щоки, по якій в білих бульбушках зтікала слина, помалу засунув руку в кишеню, витяг хустку і втер лице. Дивився в землю й важко дихав. Втерши, поклав хустку в кишеню, глянув на застиглу в чеканню Марусю й тихо сказав:

— Без потреби ти це... Але нічого. Все це зрозуміло... Лягти тобі треба...

— Ро-о-ню! — раптом кинулася до його Маруся.

— Ронічку! — і, впавши навколюшки перед ним, обхопила ноги його й конвульсійно цілувала та билась обличчям об їх. Капельох заважав, чіплявся за руки його й так само конвульсійно дріжав чорним пишним пером

— Ну, Марусе, годі... Дурниця, чого там... залиш... Не треба ...

— Роню! Рідненький! Вбий мене погану, розтопчи! За що я тебе? За що тебе, бідного? Щастя ти ж моє єдине, братику мій! Не треба прощати мені, вижени мене, негідну! Роню мій, Роню!...

Дара озирнулася по кімнаті, знайшла очима на столику біля мольберту карафку з водою та шклянку, налила й піднесла Миронові. Очі їй дивилися строго, губи зблідли від хвилювання, рука з шклянкою тримтіла.

— Дайте їй.

Мирон узяв шклянку, але зараз же віддав назад і нахилившись до ридаючої Марусі, ніжно, як до ображеної дитини, забалакав:

— Годі, Марусінько, годі. Ну, чого там. Ходім до тебе. Га? Ну, ходім, хороша,

ходім, годі. Треба заспокоїться, заснути, все це дрібниці й не важно...

Ходім, люба, ходім...

Маруся затихла й почала важко підводитись.

Він поміг їй і, як хвору, притискуючи до себе, помалу повів із хати. На порозі обернувся до Дари.

— Подождіть хвилинку, я зараз.

Дара хитнула головою й одішла до вікна.

Унизу рождалися вогники міста; вгорі, як п'яні, важко ворушились хмари. Дім був п'ятиповерховий, стояв на горі, і видно було з вікна далеку смугу залізниці, вже вкриту різнобарвними сигнальовими вогниками.

Тарас ходив по хаті, потираючи лоба, спинявся біля малюнків і зараз же одривався від них, неначе при першому погляді переконувався, що це не те. Закаблуки його чобіт тупотіли якомсь недоладно та самотно в насталій тиші. Потупотять, потупотять і затихнуть, потім знову раз-два й затихнуть.

З сусідньої кімнати ледве доходив м'який барітон Мирона. Уявлялося його чудне затихше обличчя з жорсткими роскудовченими вусами, що схилилось над таким самим смугляви обличчям, темним від підняття та сліз.

Дара глибоко зітхнула. Присмерки повзли сміливіще з кутків.

Скоро голоси зовсім затихли, і в кімнату ввійшов Мирон. Підійшов зараз же до Тараса і звичайним своїм протяжним, ліниво-недбалим голосом сказав:

— Так ми це зро-обимо... Зайдіть цими днями. Це мо-о-жна бу-у-де.

Дара швидко зирнулася на згук його голоса, а Тарас хапливо, винувато забурмотів:

— Еге, еге. Спасибі ... Я зайду.

— Що ж до су-у-ду, — звернувся Мирон до Дари — то я з охо-о-тою. Більш за всіх, звичайно, хвилюється Іона? Достойний поваги молодий чолов—і—к. Він трохи невлучно відповідає. Але це... не важно. І Кисельські за Ко-о-лю, звичайно?

Дара мовчки, пильно дивилась на його.

— До-обре... Ціка-аво... Завтра? Ціж самі збори й про стра-айк? При-й-ду... Трохи, може, спізнюся, але це не ва-ажно...

Дара не зводила з його очей.

— Ви занадто часто вживаєте „це не важно" — несподівано зауважила вона, не перестаючи слідкувати за ним.

— Так? Не помі-ітив. Можливо.

Дара раптом стрепенулася, чудно усміхнулася і голосно сказала:

— А знаєте, шарлатанськи ви добрий актьор, Мироне.

Мирон круто повернувся усім тілом до неї й, мовчки подивився їй в обличчя, — мовчки, глибоко й тихо, як дивився на Марусю. І так само ледве посміхнулися очі його не то від суму, не то від болю. І одійшов до вікна. Подивився в його й голосно зауважив:

— А хма-а-рки збираються. Буде дощик... Я люблю-ю осінній до-о-щик.

— До побачення! — різко сказала Дара. — Ходімте, Тарасе.

Тарас помалу одяг кашкета, ще раз з під лоба подивився на Мирона і, буркнувши

„до побачення", пішов за нею. Мирон ввічливо провів їх і зачинив за ними двері.